

ZADRUGAR

GLASILO NABAVLJALNE ZADRUGE ŽELEZNICARJEV LJUBLJANSKE POKRAJINE

Št. 8

Ljubljana, 1. avgusta 1943.

Leto XX

Naše malo gospodarstvo

Paljk Leopold:

Kokošjerejec v avgustu

V vročih „pasjih dneh“ mora kokošjerejec skrbeti, da ne trpé živalce pod sončno pripeko. Kdor le more, naj jim nudi prosto pašo, kjer najde perutnina sama senčnat prostorček. Vsakdo opazi, da se zadržujejo kokoši v vročem opoldanskem soncu najraje v senci. V ograjenih prostorih mora zato rejec sam poskrbeti živalim senco. V zamešano hrano zrežimo živalim čim več sveže in sočne zelenjave. Tudi naj ima perutnina vedno na razpolago čisto in svežo pitno vodo. Napajalnik postavimo v senco nekoliko od tal, da perutnina vode ne nasmeti in onesaži.

Največjo pažnjo posvečaj kokošar zdaj borbi proti številnim zajedalcem (pršicam, ušem, bolham itd.), ki se zlasti v vročih poletnih dneh silovito množijo. Živali, ki jih napada mrčes, ne uspevajo in nesnice odpovedó. Poglavitven pogoj uspešne reje je skrajna čistoča v kurnici in na dvorišču odnosno v prostoru, kjer se perutnina čez dan zadržuje. Prašna kopel ne sme manjkati nikjer. Kurnice zračimo tudi ponoči. Odstraniti je treba steklena okna in jih nadomestiti z žično mrežo. Seveda pazimo, da ni v kurnici prepaha. Krmilna koritca in napajalnike je treba večkrat temeljito oprati z vrelo vodo. Ker je skisana hrana strup za živalce, je treba vse ostanke mehko zamešane hrane pravočasno odstraniti.

Avgust je najprimernejši mesec, ko lahko temeljito osnažimo in razkužimo kurnico. Stene in pod prebelimo z apnenim beležem, ki mu primešamo nekoliko petroleja ($\frac{1}{4}$ l na čeber beleža) ali pa nekoliko kreolina ali lizola. Preden stene pobelimo, jih operimo z vročo vodo. Prav tako je treba oprati z vrelo vodo ali lugom opravo, t. j. gnezda, korita, grede itd. Tla odnosno deske za blato vsak dan skrbno in redno osnažimo, potresimo z

milvko ali pepelom ter z apnenim prahom. Večkrat izmenjajmo tudi nastil v kurnici pa tudi v gnezdih. Grede, na katerih perutnina prenočuje, namažimo s petrolejem.

Nadštevilne koklje odstrani takoj prvi večer, ko obsede v gnezdu ter jih zapri v posebno kletko iz lat ali žične mreže ter obsedi nekoliko od tal v sredo kurnika ali pa v prostoru, kjer se perutnina čez dan zadržuje. Kokajočo kokoš dobro krmi. Daj ji veliko zelenjave in le malo zrnja! Tudi ne pozabi na vodo. V kletko lahko deneš tudi po več kokelj skupaj. Tretji dan žival izpusti na prosto. Ako kokoš brž nato poišče gnezdo in v njem obsedi, jo takoj znova zapri še nadaljnja dva dni v kletko. Nikoli pa ne polagaj koklje pod jerbas na cementna tla in je tudi ne potaplaj v mrzlo vodo, da se žival ne prehladi. Še prav posebno pa naglašam, da je treba kokljo odstraniti prvi večer, ko obsedi v gnezdu, in jo dati v kletko za odvajanje, ker le v tem primeru bo kmalu prenehala kokati. Ako bi pa kokljo pustili dva ali več dni v gnezdu ter šele nato dali v kletko, bo sicer tudi prenehala kokati, a včasih šele po 10–14 dneh in zaradi tega tudi začela pozneje nesti.

Nadštevilne petelinčke in slabo razvite letošnje kokoške zakolji! Za pleme odberi samo najlepše, popolnoma zdrave, čvrste pasemske živali. Preden petelinčke zakolješ, jih zapri vsaj 8–10 dni v tesen kurnik in dobro pitaj! Seveda morajo imeti zaprte živalce vedno na razpolago svežo pitno vodo.

V tem času se začno odrasle kokoši goliti ali preperjati, in zato prenehajo nesti. Navadno se začno preperjati najprej najboljše nesnice. Goljenje traja navadno 6–9 tednov. Preperjajoča se kokoš je občutljivejša in zato izpostavljena raznim boleznim. Pogostokrat izgubi v nekaj dneh skoro vse perje. Gola kokoš se pa kaj lahko prehladi zlasti v deževnem

in vetrovnem vremenu. Perutninar naj goločim se kokošim posveča največjo skrb in pažnjo. Dobro naj jih krmi ter varuje pred dežjem in sploh vlago. Kakošim je treba dejati predvsem hrano, ki vsebuje veliko dušičnatih snovi, ki pospešujejo rast novega perja, kakor: zmletih kosti, sesekljanih mesnih ostankov, seme sončnice, veliko zrezane zelenjave itd. Dobro in pravilno krmiljene živali se bodo kaj kmalu preperile in začele zopet nesti.

Kokljam nasajati se zdaj nikakor ne izplača več. Samo jajca pritlikavih kokoši še lahko nasajamo.

Gosi na pašo.

Vedno poudarjam, da puščajmo perutnino čim več na prosto pašo. To velja predvsem za gosi, ki jih je nasprotno kot ostale perutnine mnogo težje vzrejati v zaprtih in ograjenih prostorih. Kjer torej ni na razpolago pašo, tam se gosjereja nikakor ne izplača. V mnogih primerih bi pa bila dandanes zlasti na deželi gosjereja izrednega gospodarskega pomena. Gos niti ne potrebuje zrnja ali pa kvečjemu prav malo. Žival odrašča na travniku, kjer se hrani povečini s travo in deteljo. Veliko s travo poraščenih obrobkov ostane neizkoriščenih, ko bi jih lahko s pridom izrabile gosi. Gos, ki je izrazita rastlinojedka, nam v zahvalo daje jeseni izborno pečenko, ki je sicer v današnjih težkih časih prav redko na mizi.

Naše koze poleti.

Poleti tudi kozjerejec ne sme držati rok križem. Skrbeti mora, da ni v hlevu prevroče. Zato mora kozji hlev pridno zračiti tudi ponoči ter gnoj izkidati in kozo čim več spuščati na pašo. V opoldanski vročini pa naj bo koza v hlevu, odnosno kje zunaj v senci. Kdor nima prilike, da bi kozo gonil na pašo, naj spušča vsaj kozličice na dvorišče, da se živalce razgibljejo.

Za poletno prehrano v hlevu naj služi predvsem zelenjava v vrta kakor: poganjki vrtnih jagod, grahoviča, grahove luščine, listi ohrovta in zelja ter pese, vejice sadnega drevja, ki ga v tem času obrezujemo odnosno pinciramo itd. Kar koza sprti ne požre, posušimo in shranimo za zimo. Nabirajmo in sušimo vejnik (frodol), s katerim bomo kozo pozimi krmili. Znano je tudi, da žre koza silno rada nežne vršičke in vejice listnatega grmavja in drevja, zlasti še hrastove. Čreslovina, ki je v njih, vpliva zelo ugodno na kozji organizem. Koza zelo rada žre tudi divji hmelj. Zdaj naj dobiva krmo trikrat na dan in le toliko, kolikor jo žival sprti sne, da se ne navadi krmo razmetavati. Eden do 1 in pol kg dobrega sladkega

sena, 5 kg dobre zelene krme, ki zlasti odlično vpliva na mlečnost ter $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ kg močne krme (žitnega zdroba, otrobov, tropin) na dan kozi največkrat popolnoma zadostuje.

Kdor pa vodi kozo na pašo, naj ji da zjutraj v hlevu nekoliko nakošene trave ali pa listov zelja, nato mlačno otrobovo oblogo; zvečer pa zopet sladko seno ter nekoliko zmletega ovsu in svežo vodo. Kaj in koliko dodajemo zavisi od pašo. Čim boljša je ta, tem manj bomo kozo krmili v hlevu. Navadimo kozo, da se bo pasla privezana in da ne bo mendra'a trave po nepotrebnem. Zato tudi ni prav, da ji naenkrat odmerimo prevelik krog za pašo.

Najboljše seno za kozo je s planinskih travnikov. Seno s pustih pašnikov in močvirnih travnikov s kislimi travami ni zanjo. Tudi je seno veliko boljše kot otava. Ako ne razpolaga kozjerejec z zdravim sladkim senom, mora na vsak način dodajati kozi poklajno apno in sicer 4krat na teden po eno polno žlico. Tudi ni neobhodno potrebno krmiti z rezanico, da izrabi na ta način žival vso ponudeno jilklajo. Kozjerejec naj raje pripravi kozi primerne gare, kamor naj polaga seno, da ga ne bo mogla žival razmetavati. Ker je detelja na redilnih snoveh bogatejša kot seno, jo krmimo zlasti kozam molznicam. Seveda je treba deteljo pokosititi v pravem času, t. j. ko najlepše cvete in ne pozneje, ko je že odevetela. Slama je kaj slaba hrana za koze. Celu v nujni sili je ovsena slama komaj dobra. Koza zelo rada žre akacijine liste. Da ohrani tek, se priporoča primešati v klajo posušena dišavna zelišča, kakor: koper, janež, hmelj itd. Založimo se že zdaj s primerno množino tovrstne hrane, da je bomo imeli pozimi na razpolago. Ne dajemo kozi surovega zrezanega krompirja, ampak zmečkajmo skuhan in sparjen krompir s tolkačem ter pomešajmo z otrobi. Tudi pesa je cenjena in dobra kozja hrana. Prav tako žrejo koze zelo rade topinambur. Seveda bomo z gomoljnicami krmili koze raje v pozni jeseni in pozimi, ko nam bo druge zelene krme primanjkovalo. Izmed vseh žitnih vrst je za koze najprimernejš oves. Molznicam ga damo na dan $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ kg. Tu in tam dodamo zamešani krmi žlico soli, ki jo imajo koze zelo rade. Saj jim poslana hrana mnogo bolj tekne kot plehka. Nekateri kozjerejci dajejo molznicam oblogo, t. j. več ali manj redke pomije, v katere vržejo še ostanke hrane ali pest otrobov ter nekoliko zmečkanega krompirja. Ni pa posebno priporočljivo napajati kozo z oblogo, saj je koza prežvekovalka in je zato ne smemo krmiti ko prašiče. Pravilno krmimo kozo, če ji da-

jemo močna krmila, gomolje, korenje itd. samo toliko ovlaženo, da se hrana d'obi kot žganci.

Pasoča se koza ne potrebuje dosti pijače. Napajamo jo trikrat dnevno s svežo in postano čisto vodo. Ako krmimo kozo ponajveč z zelenjem, omejimo pijačo na najmanjšo mero.

Švicarji napajajo koze po končan m krmljenju, vendar ne takoj. Nekateri naši kozjerejci pa napajajo koze pol ure pred krmljenjem in pol ure nato. Najbolje storimo, da ji damo najprej seno in korenje ali peso, nato jo napojimo, za tem pa ji damo še nekoliko ovsu.

Kozo je treba krmiti poedinsko (individualno). Zato je nesmiselno predpisovati prehrano koz z recepti in določenimi količinami te ali one krme. Vso prehrano je treba uravnati po opazovanju ter na podlagi klaje, ki jo ima kozjerejec na razpolago. Rad priznam, da je težko hraniti in stalno vzdržati pri dobri mlečnosti razvijane živali. Pri krmljenju pazimo na čistočo posod in tudi krme. Zapomnimo si, da tudi koza pri gobcu molze. Če le moremo, ji dajmo kako močno krmilo. kakor oves, otrobe, tropine, slad, zdrob itd. Koze zelo rade žró tudi skisano krmo, tako zvanu silažo.

Domači kuncu v avgustu.

Ker pritiska v prvi polovici avgusta navadno še huda vročina, zavarujemo živali pred pripeko ter zasenčimo kunčnico odnosno kunčje hlevčke pred direktnimi sončnimi žarki.

Protí koncu julija skotení mladiči zapuste prav zaradi vročine gnezdo že po 10—12 dneh. Kuncerejci smatramo sicer za pravilnejše, če ostanejo mladiči delj časa v gnezdu (tudi do 5 tednov). Vendar se nam ni treba bati, četudi zapuste mladiči zgodaj gnezdo, le da so primerno in dobro hranjeni.

V tem času so hlevčki z mladiči napolnjeni, večkrat celo prenapolnjeni. Temu pa kaj lahko odpomoremo, saj nam dajo mladiči iz prvih spomladanskih gnezd sedaj že slastno pečenko. Res je, da niso živali za zakol še povsem dorasle, vendar nam nudi živalca, ki tehtu 1—2 kg, že lep kos pečenke. Mlad „pohan“ zajček je prava poslastica in ne zaostaja za piščancem. Četudi ni poletni kožušček za strojenje, ker je koža pretenka in dlaka preredka, vendar ne kaže kož mladih živali zavreči, saj jo lahko ustrojimo za krpe za umivanje oken, rokavice, podlogo itd.

Samico pripustimo k samcu kvečjemu še ta mesec, pozneje pa nikakor ne več, ker bi sicer mladiči do jeseni ne dorasli. Ko bi se morali najlepše razvijati, bi tudi zmanjkalo zelenjave. Prehod iz krmljenja

z zelenjavo na krmljenje s suho krmo bi vsekakor kvarno vplival na njih razvoj. Tudi opažamo, da se v poznem času samice itak teže ubrejšijo ko v zgodnji spomladi, ker narava sama skrbi za zgodnji naraščaj. Tudi bodo začele živali skoro menjavati dlako. V času menjave dlake pa ne kaže samice pripuščati, saj potrebuje živalsko telo tedaj mnogo hrane za rast nove dlake.

Kunce krmimo zdaj čim več z zelenjavo. Seveda pa morajo imeti živalce vedno na razpolago v jasnih zdravo in suho seno. Previdni pa bodimo s poklajo svežega sena, ki kaj pogosto povzroča prebavne motnje.

O vlaganju jajc za zimo.

Zdaj je še čas, da si gospodinja pri-skrbi okusnih jajc za poznejšo uporabo. Za vlaganje so najpriporočljivejša poletna jajca, t. j. jajca znesena v juliju in avgustu, ker so ta čas navadno neoplojena in se zato bolje ohranijo kot oplojena. Zato tudi vlagajmo — če le mogoče — jajca od takih kokoši, ki ne pridejo skupaj s petelinom.

Vlagati pa moramo le po vsem sveža in čista jajca. Sveža jajca so svetla in prozorna, če jih pogledamo proti močni luči, medtem ko so stara jajca motna in imajo v notranjosti večji zračni prostor. Da so jajca sveža, se prepričamo tudi na ta način, da jih potonemo v 6% solno raztopino. Sveža jajca padejo na dno, stara pa plavajo v raztopini in še starejša celo na površju.

Glavni vzrok, da se jajce pokvari je ta, da pridejo vanj gnilobne in druge bakterije. Zato vlagajmo le povsem čista jajca. Prejšnje čase so shranjevali jajca v pesku, pepelu, otrobih, žitu, plevih, rezanici, soli, senenem zdrobu itd., kjer so ostala tudi po več mesecev sveža in užitna. Za daljšo dobo, t. j. do 12 mesecev, pa ti načini konserviranja jajc niso priporočljivi, ker navsezadnje le pridejo skozi jajčno lupino zrak in gnilobne bakterije. Tudi se na ta način shranjena jajca kolikor toliko osuše, izgubijo svež okus in se tudi navzamejo duha po dotični snovi. Dandanes hranimo jajca v apneni vodi, vodotopnem steklu ali pa v „garantolu“. V trgovinah dobimo tudi razne druge preparate, n. pr. „Serboovo“ itd.

V apnu shranjujemo jajca takole: v posodi, ki je lahko steklena, lesena, kamnita ali pločevinasta, raztopimo v 10 l vode ½ kg ugašenega apna in pest kuhinjske soli. Z dodatkom soli se namreč okus po apnu izdatno zmanjša, vendar ne odstrani popolnoma. Res je tudi, da izgube sčasoma rumenjaki v apno vloženih

jajc lepo rumeno barvo. Ko je apno v vodi popolnoma raztopljeno, zložimo jajca previdno v posodo, ki jo nato zavežemo ter shranimo na hladnem, zračnem in suhem prostoru, najbolje v kleti. V eden do dveh dneh se apnena voda očisti, apno se sesede na dno, a na vrhu se napravi tenka zaščitna plast, podobna ledu. Ta način konserviranja je še dandanašnji v navadi na kmetih. Četudi se jajca ohlajajo sveža po več mesecev, vendar ima ta način vlaganja tudi svoje hibe. Lupina namreč postane v apneni vodi hrapava in jajca se pri kuhanju navadno razpočijo. Pristaviti jih zato moramo k ognju v mrzlo vodo. Še prej pa jih na topem koncu prebodimo z iglo, da more iz njih uhajati zrak, ki se zaradi toplote v jajcu raztega. Iz beljaka v apno vloženega jajca tudi ne moremo napraviti „snega“. Duh in okus po apnu sicer nekoliko zmanjšamo, če denemo jajce en dan preden ga uporabljamo v svežo in čisto vodo. Paziti je tudi treba, da so jajca stalno pod apneno vodo.

V vodotopnem steklu je konserviranje dokaj boljše. Vodotopno steklo, ki je spojina kremenove kisline in natriona, tvori z apneno jajčno lupino neraztopno plast kremenovokislega apna. Zato ostanejo jajca v tej tekočini popolnoma sveža tudi leto dni. Za vlaganje uporabimo lahko vsako primerno posodo, pa naj bo lesena, kamnita ali steklena. V 9 l vroče vode raztopimo 1 l vodotopnega stekla, ki ga kupimo v drogeriji. Ko je raztopina ohlajena, položimo vanje jajca, pokrijemo odnosno zavežemo s pergamentnim papirjem, da ne more tekočine izhlapevati. Posodo z jajci hranimo v hladnem prostoru, najbolje v kleti. Tudi ta jajca moramo, preden jih kuhamo, prebosti z iglo, da ne popokajo.

Jajca se dobro ohranijo tudi v „garantolu“, ki ga pa ta čas ni povsod dobiti. Prilичno tako kot z „garantolom“, konserviramo jajca s preparatom „Serboovo“. Navodilo je itak priloženo vsakemu zavrtiku.

Vrtnarjeva opravila v avgustu.

Izsušena zemlja kliče vrtnarja k delu. Zalivanje, pletev in okopavanje so zdaj najnujnejša in najpotrebnejša opravila na vrtu.

Zalivanje. Najbolje je zalivati proti večeru, da morejo rastline vsrkati vodo ponoči. Pri jutranjem zalivanju pa izhlapi mnogo vode, še preden jo rastline morejo vsrkati. Zalivati smemo le s postano in ogreto vodo. Z mrzlo vodo ne kaže zalivati bučnic (kumar in buč), paradiznikov in tudi ne fižola. Omenjene rastline zalivajmo tako, da jim pri tem

ne zmočimo listov. Tudi zalivanje z gnojnico je važno. Zalivali pa smemo le z razredčeno gnojnico, ker nam premočna gnojnica rastline opali in ves pridelek uniči. Na vsakem vrtu imej vrtninar pripraven čeber ali kad, kamor odlaga kurje odpadke in kunčji gnoj. Nanje nalije 3-kratno množino vode ter pusti vsaj 8 dni, da povre. Večkrat gnojnico tudi premeša. Kdaj naj gnojimo? Ob deževnem vremenu zalivamo lahko z nerazredčeno gnojnico, ob vedrem vremenu pa jo moramo razredčiti vsaj s polovico vode. Z gnojnico ne smemo nikoli zalivati presušene zemlje, ampak vedno le po dežju ali pa tako, da poškopimo najprej zemljo z vodo, a nato še z gnojnico. Tudi ne polivajmo po rastlinah s škropilnico, ker nam lahko gnojnica ožge zmočene liste. Ker vsebuje gnojnica obilno dušika, ki vpliva zlasti na rastlinsko rast, zalivamo z njo predvsem tiste rastline, ki jih gojimo zaradi listov, n. pr. špinačo, solato, zelje, ohrovt, zeleno itd. Kdor ne razpolaga z gnojnico in komur ni všeč z njo zalivati, si pomaga lahko z umetnimi gnojili. Na liter vode naj vzame 1–2 g apnena solitra, premeša in že tudi lahko uporablja.

Pletev in okopavanje. Plevel je na vrtu najhujši sovražnik kulturnim rastlinam, saj jim odjeda hrano in vlago ter odvzema prostor, zrak in svetlobo. Zato bodi poglavitna skrb vrtnarjeva zatirati plevel s pletvijo, čim se pojavi. Tudi je treba zemljo na površju večkrat okopati, da more zrak do korenin. Zemlja se na površju kaj kmalu strdi, skorja v suši razpoka, da zemeljska vlaga laže puhti iz zemlje. Z okopavanjem pa porušimo zlog zemlje in razpoke. Ker je zemlja po okopavanju spet grudčasta, ne more vlaga iz nje uhajati zrak. Čim bolj pritiska suša, tem pogosteje moramo zemljo okopati. Paradiznike, zelje in ohrovt, grah in fižol, kumare in buče prisujemo z zemljo. Osipavanje je zato važno, ker se laže tvorijo nove koreninice, ki pospešujejo bujnejšo rast.

Kaj bomo v avgustu še delali na vrtu?

Zdaj lahko razmnožujemo vrtno jagode. Zemljo za nov jagodnjak je treba prej močno pognojiti s hlevskim gnojem. Paradiznikom redno trebimo zaliznike in vse odvišne poganjke, da se plodovi okrepé in dozore. Ne odtrgujemo nikoli zelenih listov, češ, da bo plod na soncu prej dozorel. Proti koncu avgusta že lahko porežemo vrhove in sicer nad 5–6 plodnim nastavkom. Suhe liste lahko odstranujemo sproti. Paradiznikom zalivajmo bolj poredko, a takrat temeljito in le s postano vodo. Površno škropljenje je

brez haska in celo škoduje, ker ohlaja zemljo in pospešuje širjenje glivičnih bolezní, peronospore ali paleža. Proti tej bolezni kropimo paradižnike z 1% ramatom, ki nadomešča v teh časih bakreno galico.

V špargljevem nasadu porečemo globoko vse krive in pokvečene brstiče, ki jih je napadla špargljeva muha. Zdaj je tudi poslednji čas nasad pogojiti s hlevskim gnojem. Kumare potrebujejo veliko vlage, zato jih je treba v suši redno zalivati, a le s postano in ogreto vodo. Pazimo, da pri zalivanju ne zmočimo listov. Pod kumare denimo dračje, da ne leže plodovi na zemlji. Poskrbimo, da bodo plodovi v senci, ker postanejo v nasprotnem primeru grenki. Na izpraznjene gredice posadimo še pozno zelje, rdeče zelje, listnati ohrovt,

solato, endivijo, rdečo peso itd. Posejemo pa lahko še korenček, petršilj, špinačo, repo, zimsko redkev, motovilec, jesenske kolerabe in peso. Povežimo poletno endivijo, porežimo diševnice, ki jih povežimo v šopke ter posušimo na zračnem in senčnem prostoru, pognojimo rabarbaro z gnojnico ter zemljo pokrijmo s preperelim gnojem. Populimo česen in čebulo. Ko se cima posuši, spletemo v kite in spravimo na zračnem podstrešju. V avgustu tudi razmnožimo drobnjak.

V sadovnjaku podprimo obloženo sadno drevje, da se veje ne polomijo. Sedaj tudi že lahko cepimo v speče oko sadno drevje in tudi vrtnice. V avgustu obrezujemo špalirno sadno drevje po Loretjevi metodi.

Damjan Vahen:

NOVO MESTO

(Zgodovinski oris.) — (Nadaljevanje.)

Proti koncu XVI. stoletja je Novo mesto začelo gospodarsko propadati. Trgovska pot, ki je vodila preko Novega mesta na Hrvaško, se je obrnila po Savi preko Zagreba ter so se morali meščani odslej preživljati samo z obrtjo. Leta 1576.⁷⁰ je mesto skoraj popolnoma pogorelo, med drugim tudi mestna hiša, kapitelj in kapiteljska cerkev; še hujši udarec pa je

postalo vojaško zbirališče Krajine, zato so v Karlovec preselili vojaška skladišča ter skoraj vse civilno in vojaško uradništvo. Leta 1584. je pogorelo zopet skoraj pol mesta, leta 1605. pa 56 hiš.⁷² Poleg vseh teh nesreč pa je leta 1599. razsajala še kuga, ki je uničila v Novem mestu še preostalo trgovino in obrt, kajti za kugo je umrlo nad 800 ljudi.⁷³

Novo mesto - Kandija.

Novo mesto doživelo za časa nadvojvode Karola, ki je dal v letih 1570.—1580.⁷¹ zgraditi mesto Karlovec, ki je prevzelo od Novega mesta skoraj vse, tako je

⁷⁰ 1. marca

⁷¹ Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain, XI.

Mestu so tako usahnili vsi bogati viri dohodkov, ter mu je ostala samo pristojbina od soli in mošta, dohodki kruharne, najemnina mestnega mлина in davek nekaterih vrtov na pogoriščih. Leta 1625. pa je v Novem mestu spet zadivjala kuga, za katero je umrlo 322 ljudi.

XVII. stoletje pa je še huje poseglo v gospodarstvo Novega mesta, Cesar Ka-

⁷² Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, 1865., str. 34

⁷³ Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain, XI., str. 488

Grad Klevevž.

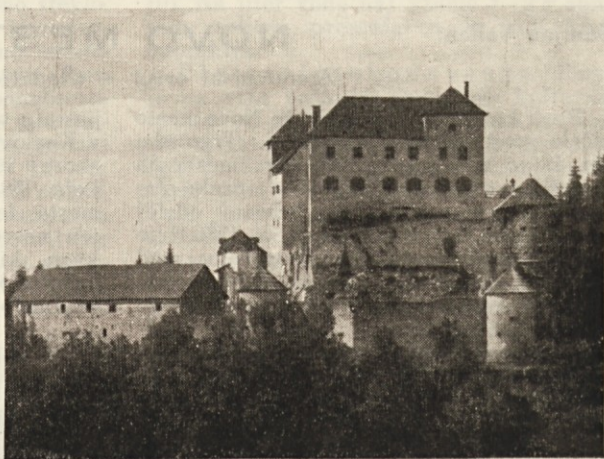
rol VI. je dal popraviti in razširiti važnejše trgovske ceste, proglasil Trst in Reko za svobodni luki, odpravil mnogo mitnic ter leta 1717. odpravil s komercialnim patentom mnogo zastarelih trgovskih določb; ti cesarski patenti so vabili v deželo tuje trgovce, po Avstriji so smeli zopet trgovati Židi in Turki. Cesarica Marija Terezija je vodila isto politiko kakor cesar Karol VI., cesar Jožef II. pa je dovolil prosto obrt in trgovino, zato so začeli tudi meščani opuščati trgovino in obrt ter se začeli baviti s poljedelstvom. Tako je bilo leta 1805. v Novem mestu samo še: trije mesarji in sicer dva v Kandiji, eden v mestu; en mlinar in svečar; štirje peki, 2 lekarnarja, 3 brivci, 1 kipar, 1 knjigovez, 1 puškar, 2 ranocelnika, 5 barvarji, 2 trgovca z galanterijskim blagom, 2 trgovca z dišavami in zelenjavo, 1 gostilničar, 2 lončarja, 2 rokavičarja, 2 ključavničarja, 3 kovači, 10 krojačev, 4 čevljarji, 3 mizarji, 1 urar, itd.⁷⁴

Leta 1747 je vlada v Novem mestu ustanovila **okrožno glavarstvo**, leta 1749. je prišla prva garnizija vojaštva, leta 1766. je cesarica Marija Terezija osnovala v Novem mestu predilniško šolo, ki pa je bila zaradi sporov kmalu ukinjena; tako je skušala vlada pomagati Novemu mestu in zaustaviti gospodarsko propadanje.

⁷⁴ Breckerfeldt, Historisch-topografische Beschreibung von Rudolfswerth, str. 27

Prvi okrožni glavar v Novem mestu je bil Wolf Adam baron Erberg,⁷⁵ sledili pa so mu Maks baron Erberg,⁷⁶ Franc baron Apfaltern,⁷⁷ Ivan Karol pl. Klassenau,⁷⁸ Ivan Nep. Ursini grof Blagaj,⁷⁹ Ivan Žiga pl. Copini,⁸⁰ okrožni komisar Ambling,⁸¹ baron Marencij,⁸² ter eden najzaslužnejših glavarjev **Josip Hanibal grof Hohenwart**.⁸³

Josip Hanibal grof Hohenwart je prevzel vodstvo dolenskega glavarstva v najhujšem času, v dobi vojn s Francozi. V Novem mestu je organiziral črno vojsko ter so ga zaradi rešitve 250 mož kočevskega in ribniškega bataljona Francozi obsodili na smrt, toda mir, ki so ga sklenili kmalu nato mu je rešil življenje. Ko so leta 1809. Francozi zasedli Novo mesto, je rešil vse mestno premoženje v znesku 1890 gld. 25 kr., ki ga je leta 1811. vrnil mestu. L. 1816. je postal gubernialni svetnik v Benetkah, leta 1820. pa je stopil v pokoj; leta 1821.

Grad Hmeljnik.

je ustanovil ljubljanski muzej, 2. avgusta 1844. pa je umrl v Ljubljani.

⁷⁵ 1747.—1754.

⁷⁶ 1754.—1761.

⁷⁷ 1761.—1767.

⁷⁸ 1767.—1783.

⁷⁹ 1783.—1786.

⁸⁰ 1786.—1802.

⁸¹ 1802.—1806.

⁸² 1806.—1809.

⁸³ 1809.—1816.

(Se bo končalo.)

Zadružni vestnik

Iz uprave

Nakupovalni termini za september 1943

Dne	Ljubljanski člani po abecedi	Za člane s proge ne glede na abecedo	Dne	Ljubljanski člani po abecedi	Za člane s proge ne glede na abecedo
1. IX.	A, B	Škofljica — Grosuplje vklj	8. IX.	L, Z	Brezovica — Borovnica Vrhniška proga
2. IX.	C, Č, D, E	Višnja g. — Mirna Peč Trebnje — St. Janž	9. IX.	M, N,	—
3. IX.	F, G	Novo mesto loco Novo m. — Straža T.	10. IX.	P	—
4. IX.	H, I, J	Čušperk — Kočevje	11. IX.	R, Ž	Verd — Rakek
6. IX.	K	—	13. IX.	S, T	D. M. v Polju Zalog
7. IX.	K, O	Kandija — Metlika	14. IX.	U, V, W	
			15. IX.	—	Ježica

Iz naših prodajalen

OKSFORD. V najkrajšem času bomo prejeli precej dober oksford, katerega zadnje čase nismo imeli. Ker je po njem že sedaj veliko povpraševanje, opozarjamo člane na to blago, ki bo dobrodošlo posebno za srajce. — **DELENE ZA ŽENSKÉ OBLEKE** v raznih barvah prodaja naša manufakturna prodajalna. Vzorci so lepi in blago ni drago, za poletno dobo posebno priporočljivo za otroke in odrasle. — **PLENICE,** odmerjene, smo dobili, na kar opozarjamo naše matere. — **IZ NAŠE MANUFAKTURE.** Za moške imamo še izgotovljene srajce raznih števil, dalje spodnje hlače, kratke in dolge, naramnice in podveze. Tudi britvice raznih vrst in kvalitet in milo za britje lahko dobite pri nas. Na zalogi imamo tudi tekoče milo v steklenicah, ki je dobre kvalitete, ter kremo „Dolly“. Našim ženam lahko postrežemo tudi z raznimi kombinežami, svilenim trikojem, damskimi svilenimi reformnimi hlačami, s pudrom ter raznimi „šamponi“. — **ČISTILCI ZA OKNA.** V vseh naših prodajalnah lahko kupite zelo praktične čistilce za okna. Na enem koncu ima vdelano gumijasto gobo, s katerim se okna umijejo, na drugem koncu pa gumijast trak, s katerim se zbršejo, da so takoj popolnoma suha. Pri tem se ne rabijo nikake cunj, ki puščajo za seboj vedno madeže. Komad stane Lir 25.—. — **PRODAJA SADJA IN ZELENJAVE.** Naša zadruga je uvedla tudi prodajo sadja in zelenjave v obeh špecerijskih prodajalnah. To blago dobimo nakazano od časa do časa od Prevođa. Zato ni mogoče članstva predhodno obvestiti, kedar odnosno kateri dan se bo sadje prodajalo. Člane naprošamo, da se sami za to blago zanimajo v naših prodajalnah. Izdaja se pač tedaj, kadar pride, ker je to brzo pokvarljivo blago, ki ne sme čakati. Toliko članstvu v vednost. — **OBVESTILO ČLANOM.** Da bodo naši člani čimprej obveščeni o dospelju kakega blaga v zadrugo, n. pr. krompirja, sadja itd., smo zaprosili železniško upravo, da bo zadruga smela izobesiti pri večjih edinicah svoje oglasne deske, na katerih bodo objavljala za člane važna obvestila. Te oglasne deske bodo na postaji Ljubljana, Ljubljana-Šiška, pri Kurilnica I in Kurilnica II, sekciji Ljubljana in na železniški direkciji. Upamo, da nam bo žel. uprava to do-

volila, o čimer bo obveščevanje hitreje. — **DOVOZ BLAGA NA DOM.** Mnogo članov nas je naprosilo, da bi jim naročeno blago dostavljali na dom. Želji članov smo ustregli ter smo tudi oskrbeli dostavo blaga na dom — zato se te priložnosti poslužite in naročite dostavo pri blagajnah v trgovini. — **MALINOVEC.** Prejeli bomo v najkrajšem času tudi nekaj pristnega domačega malinovca, ki ga bomo izdajali predvsem za mladino. Ker moramo računati le z manjšo količino, ga bomo izdajali le toliko, kolikor ga bomo imeli na razpolago. — **KONDENZIRANO MLEKO.** Prejeli smo zopet kondenzirano mleko v pločevinastih dozah „Mama“ in v kartonastih zavitkih „Biraghi“. — **„SVILENKA“-PRAŠEK** za pranje svile in pa prašek „Belinka“ naročite sedaj, ko primanjkuje mila. — **„KRISTAL“-PRAŠEK** za čiščenje porcelana, steklenine in emajla ne sme manjkati v nobenem gospodinjstvu. Prašek odlično nadomešča nekdanji „Vim“. — **„RIBJE ŠKOLJKE“** Samar v dozah po Lir 10' — ter paradižnikova zabela z mesom „Meraviglia“ po Lir 6'50 še nekaj na zalogi. — **GROZDIČI.** Prejeli smo novo količino grozdičev po ceni Lir 39' — za kg; priporočljivo za pošiljanje v paketih. — **GULAŽNE KONZERVE** raznih velikosti v pločevinastih dozah imamo še nekaj na zalogi. — **„DADO“-KOCKE** za začimbo juhe in prikuhe so tudi na razpolago.

POSEBEJ OPOZARJAMO!

Preskrba s kurivom

Že večkrat smo naše člane železničarje ter ostale železničarje, vdove in upokoјence opozarjali na pravočasno naročilo drv, vendar se mnogi za nakup še ne morejo odločiti.

Ponavljamo, da naj drva takoj naročijo, dokler je še čas in lepo vreme. Nihče naj ne odlašaja, ker ne moremo dati nikakih garancij za poznejše dobave.

Na zalogi imamo tudi mehka drva za podkurjavo (to je žamanje — 1 m dolge palice), ki jih člani sedaj lahko dobijo skupno z ostalimi drvmi.

Kotenina ali molino

Na zalogi imamo v naši manufakturni prodajalni še jako dobro belo kotenino ali molino, ki je uporabna za razne svrhe. Zato pohitite z naročilom, dokler je še zaloga.

Nakup steklenic

Vse člane obveščamo, da rabi naša zadruga večjo količino steklenic, in to polliterske, literske in zelenke po 14 del. Plačamo jih po najvišjih cenah.

Steklenice sprejemata obe naši špecerijski trgovini. Sprejmejo se samo čiste in umite steklenice.

Člani s proge pošljejo lahko steklenice, ki jih nameravajo prodati, v zabojih, ko naročajo živila.

„Zadrugar“ izhaja 1. vsakega meseca in stane celoletno 15' — L, posamezna številka 1'50 L. Naročaja in reklamira se pri upravnem odboru N. Z. Z. L. P., Ljubljana, Cesta Soške divizije, kamor se pošiljajo tudi dopisi. — Odgovorni urednik: Dr. Benko Leopold, Bleiweisova cesta šte. 89. — Tiskali J. Blasnika nasled. Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren V. Jeršek.